
Yıldız

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dergisi

(2020) Cilt 04, Sayı 01, s. 74-83

Ya İstiklal, Ya Ölüm! Emre Kongar Seçkisiyle “Nutuk” Üzerine Bir İnceleme^a

Ceylan Merve Binici^b

Özet

Bu çalışma, Emre Kongar tarafından yazılan Emre Kongar Seçkisiyle Nutuk kitabının incelenmesini amaçlamaktadır. Kongar hazırladığı eser ile Atatürk'ün Nutuk adlı eserinin günümüz Türkçesi ile okuyucuya ulaşmasını sağlamıştır. Nutuk dönemin tarihsel olaylarını birinci ağızdan objektif bir tutumla anlatması açısından önemli bir tarihsel belge niteliğindedir. Kongar, Nutuk'tan seçtiği önemli tarihsel süreçleri okuyucuya sunarak dönemin koşullarının ve Atatürk'ün liderlik vasıflarının açıkça anlaşılmasını istemiştir. Günümüzde hala devam eden tarihsel çalışmalara rehber niteliğinde olan bu eserin yalın bir dile sahip olması çok daha geniş kitlelere ulaşmasını, doğru anlaşılmasını ve özümsemesini desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler

Ya İstiklal Ya Ölüm
Emre Kongar
Atatürk
Nutuk

Kitap İncelemesi Hakkında

Gönderim Tarihi: 15.11.2019
Kabul Tarihi: 16.06.2020
Elektronik Yayın Tarihi:
16.06.2020

Ya İstiklal Ya Ölüm! An Investigation on “Nutuk” with Emre Kongar Selection

Abstract

This study aims to review the book Nutuk with the Selection of Emre Kongar written by Emre Kongar. Kongar enabled Atatürk's Nutuk to reach the reader in today's Turkish with the work he prepared. It is an important historical document in terms of explaining the historical events of the speech period firsthand with an objective attitude. Kongar wanted to clearly understand the conditions of the period and the leadership qualities of Atatürk by presenting the important historical processes he chose from Nutuk. The fact that this work, which is still a guide to the ongoing historical studies today, has a simple language, supports the reaching of a much wider audience, its correct understanding and absorption.

Keywords

Ya İstiklal Ya Ölüm
Emre Kongar
Atatürk
Nutuk

About Book Review

Sending Date: 15.11.2019
Acceptance Date: 16.06.2020
Electronic Issue Date:
16.06.2020

---

^a Emre Kongar, Emre Kongar Seçkisiyle “Nutuk”, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2018, ISBN 978-975-14-1851-7

^b Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, SBE, İşletme Yönetimi Doktora Programı, İstanbul, Türkiye, ceylan.binici@gmail.com

GİRİŞ

“Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir.
Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat,
insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.”

Mustafa Kemal ATATÜRK^c

Eserde, Kongar’ın orijinal Nutuk eserinden seçtiği önemli ve kronolojik gelişmelerin okuyucuya sunulduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen analizler gerek Kongar’ın bakış açısını gerekse Atatürk’ün kendi eserini kapsayan iki yönlü özelliğe sahiptir. Eleştirel ifadelerin orijinal esere olduğu kadar Kongar’ın ifadelerine de yöneltilmesi kitap içinde kitap incelemesi yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple eserin değerlendirilmesi sürecinde hem Nutuk hem Kongar Seçkisi dikkate alınmıştır.

Atatürk’ün Nutuk’u yazma amacı eserde bizzat kendi cümleleri ile açıkça ifade edilmiştir;

“Bu eserde milletim için ve müstakbel evlatlarımız için dikkat ve teyakkuzu davet edebilecek bazı noktalar tebarüz ettirebilmişsem, kendimi bahtiyar addedeceğim.”

Eserde yukarıdaki cümleden özetle Türk Milleti’ne “tarihi sunmak” ana amaçtır ancak Atatürk’ün bir anlatıcı değil, bahsi geçen olayları bizzat yaşayan kişi olarak eleştirel bakış açısını yakalayan bir yorumlayıcı rolüyle, olayları her açıdan tarafsızca okura sunmayı amaçladığı görülmektedir. Börekçi’nin (2008) de belirttiği gibi eserde ana hikâyeyi anlatan aynı zamanda olayların başkahramanı olan yazarın bu olayları tek bir kişinin gözünden anlatmaktan ziyade, bu olaylara ve mekânlara dâhil olan diğer kişilerin de düşüncelerini ve eylemlerini, odak noktası anlatıcı değil, olayı yaşayan kişiler olacak şekilde aktardığı görülmektedir.

Eserin yazılmasının bir diğer sebebi Atatürk’ün demokratik liderlik vasıflarının ona bu vazifeyi gerekli kılmasıdır. Ona göre yönetimin esası yönetilenlerle paylaşımda bulunmaktır. Her şey tüm gerçekliği ve açıklığı ile paylaşılırsa yönetilen kesim yöneticinin neyi, neden ve nasıl yaptığını daha iyi kavrayarak iyi şeyleri benimser ve destekler, kötü şeyleri ise reddederek ondan uzak durmayı yeğler (Arıkan, 2001: 245).

Emre Kongar seçkisi ile hazırlanan ve incelemeye konu olan eserin hazırlanma amacını ise Kongar’ın eserin önsöz kısmında belirttiği düşünceleri ile anlamak mümkündür;

“Eserin belgeli ve uzun hali 1927 yılının diliyle yazılmıştır ve metnin baştan sona okunması çoğu insana zor gelmektedir. Ben yıllardır böyle bir çalışma yapmayı düşünüyordum çünkü günümüzde Atatürk’ün sözleri bile çarpıtılıyor, Nutuk’ta söyledikleri farklı ve yanlış bir biçimde yorumlanıyordu. Bu büyük eserin çarpıcı bölümlerini konuşulan Türkçeye aktarmak ve bu kısımlara kendi yorumlarımı ekleyerek eseri tarih içinde doğru yere oturtmak bana günümüzdeki tartışmalara da ışık tutmak açısından anlamlı ve gerekli bir iş gibi geldi. Bu çalışma ile Nutuk’un çok daha geniş kitlelere ulaşmasını, doğru anlaşılmasını ve özümsemesini sağlayabilecektim.”

Bu eser, öncelikle Türk milleti olmak üzere tüm topluluklara hitap edebilecek bir amaca sahiptir. Anlamak, öğrenmek, ders almak ve kıyaslamak gibi farklı amaçlarla okuyup değerlendirildiğinde herkes tarafından faydalı çıkarımlarda bulunulabilecek, alanında eşsiz

^c Çamlıbel, Hasan Cemil, T.T.K. Belleten, Cilt: 3, Sayı: 10, 1939, sf. 272.

bir niteliğe sahiptir. Yazılışından bu yana yaklaşık bir asır geçmiş olmasına rağmen hâlâ güncelliğini ve önemini korumasının nedeni zamanı ve sınırları aşan bir yapıya sahip olmasıdır.

Nutuk'un Türk Devrim Tarihi Enstitüsü tarafından orijinal baskısının üç ciltten oluştuğu bilinmektedir. Orijinal hali ile 389 başlıktan oluşan eserin Kongar seçkisi baskısında önsöz, giriş ve ekler şeklindeki üç bölüm de dahil olmak üzere toplam 34 bölüm yer almaktadır. Tarihsel ana başlıklar "Samsun'a Çıktığım Gün Genel Durum ve Manzara" isimli ilk bölüm ile başlar, "Atatürk'ün Gençliğe Seslenişi: Türk Gençliğine Bıraktığım Emanet" bölümü ile son bulur. Orijinal eser de aynı bölüm ile başlayıp aynı bölüm ile son bulmaktadır.

Eserin önsöz kısmı Kongar'ın "Nutuk nedir?", "Bu zor işe nasıl cesaret ettim?", "Hangi kaynaklardan yararlandım?" sorularına yanıt verdiği bölümdür. Kongar'ın ifadesi ile Nutuk, "İnsanlığın değişme ve gelişme çizgisini izleyemeyip endüstri devrimini ıskaladığı için çöken ve işgal edilerek paylaşılan Osmanlı İmparatorluğu'ndan, bağımsız ve çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni yaratan dahi bir liderin, kendi yaptığı tarihi kendisinin yazma çabasıdır!". Bölümde Kongar'ın çocukluk döneminden günümüze Atatürk'e, Kurtuluş Savaşı'na ve Türk devrimine yönelik aldığı eğitimler ve gerçekleştirdiği çalışmalar özetlenerek ömür boyu süren çalışmalar neticesinde bu projeyi gerçekleştirdiği vurgulanmaktadır. Kongar'ın çalışmayı gerçekleştirirken üç ciltlik orijinal baskının yanı sıra Kaynak Yayınları tarafından yayınlanmış 2 ciltlik Nutuk baskısını da değerlendirerek ekleme, çıkarma ve değişiklikleri bahsi geçen iki eseri karşılaştırarak değerlendirdiği, yararlandığı kaynaklar arasında ayrıca Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun "Söylev" isimli anıt metninin de yer aldığı vurgulanmaktadır.

Eserin giriş kısmı "Nutuk nedir?" sorusuna Kongar'ın verdiği yanıtın genişletilmiş versiyonudur. Bu kısımda tarihin akışını değiştiren ilk başarı olarak İstiklal Savaşı'nın kazanılması ve Lozan'ın imzalanması gösterilirken; Türk devriminin eşsizliği ve Batı'da yaşanan devrimlerden farklı ve çok daha zor olmasına sebep olan koşullar incelenerek Nutuk'un sadece Türkiye için değil bütün Doğu (İslam) ülkeleri için de çok önemli bir belge olduğu vurgulanmıştır.

Eserin ekler kısmı eserin orijinal baskısındaki konu başlıklarını içermektedir. Kongar, eserin tümü hakkında bilgi ve fikir edinmek isteyenlere yardımcı olmak, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı ve temel devrimlerini anlatırken hangi sıra ve mantığı izlediğini görmek isteyenler için kendi baskısında yer veremedikleri de dâhil olmak üzere tüm konu başlıklarını paylaşmıştır. Eserin orijinalindeki kronolojik sıra korunarak, olayların ana hatlarını belirleyecek ana başlıklar seçilmiş ve eser bu sayede kısaltılarak ancak sürecin genelini anlamak açısından sahip olduğu önemde hiçbir eksilme olmadan okuyuculara, araştırmacılara ve yazarlara sunulmuştur.

Orijinal eser hakkındaki eleştirilere bakıldığında Taha Parla'nın görüşleri dikkat çekmektedir. Parla eseri "Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları Atatürk'ün Nutuk'u" isimli çalışmasında kemalizmin bir yansıması olarak ele almıştır. Oysaki yaşanan dönemin birinci ağızdan anlatıldığı Nutuk ile bir düşünce felsefesi olarak kemalizmin eş tutulması kasıtlı bir çarpıtma olarak görülmektedir (Gürkan, 2013).

Kongar seçkisi baskısında ise dikkat çeken kısım eserin aslında yer alan konuların büyük bir çoğunluğunun bu baskıya dâhil edilememesidir. Örneğin Atatürk'ün yakın silah arkadaşları Rauf ve Refet Beylerin muhalif tutumu, askeri görevlerden çekilme kararları, özellikle Refet

Bey'in hükümeti kurma sürecini sekteye uğratabilecek uygunsuz önerileri ve Rauf Bey'in Mondros Mütarekesi başarısızlığına rağmen Lozan Anlaşması'na ve bu başarının aktörü İsmet Paşa'ya karşı olumsuz tavırları gibi başlıklar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu durum bu önemli kişilerin gerek askeri gerek siyasi süreçlerde takındıkları karşıt tutumların genel sürece olumsuz yankılarının değerlendirilememesine dolayısıyla Atatürk'ün en yakınındaki kişilere güvenmesi, yetki ve sorumluluklar vermesi ve bu kişilerle iletişimini yönetmesi hususlarında nasıl zorluklarla karşılaştığı ve bu zorlukları okuyucuya nasıl yansıttığı kısımlarının cevapsız kalmasına sebep olmuştur.

Benzer şekilde Kurtuluş Savaşı sürecinin önemli aşamalarından olan Batı Cephesi bölgesinde yer alan sivil direniş örgütlerinin de –Çerkez Ethem ve Demirci Efe olayları- eksik anlatıldığı görülmüştür. Bu durum düzenli ordu dışındaki direniş örgütlerinin emir altına alınıp alınmadığına dair süreçlerin sağlıklı değerlendirilmesi açısından zorluk yaratmaktadır. Kendi coğrafi bölgelerinin yöneticisi konumundaki bu kişilerin Atatürk'ün askeri yönetimine nasıl dâhil oldukları veya niçin dâhil olmadıklarını inceleme şansına sahip olmak yönetim gücü açısından değerlendirme yapabilmek adına verimli bir bilgi sağlar niteliktedir. Bu ve benzeri örnekler yeni baskının zayıf yönleri olarak görülmektedir.

Orijinal eser ağırlıklı olarak Osmanlı Türkçesi kullanılarak ve kelimelerin büyük çoğunluğu Arapça olacak şekilde yazılmıştır. Börekçi (2008) çalışmasında eserin orijinal metninden on sayfalık bir örneklem seçerek kelime analizi yapmış ve kelimelerin %58'inin Arapça, %30'unun Türkçe, %6'sının Farsça ve %3'ünün diğer dillerden oluştuğunu görmüştür. Bu açıdan eserin aslı o günün şartlarında kullanılan günlük konuşma diline sahip olsa da bugün dildeki değişimler ve aradan geçen zamanın etkisi ile anlatım dilinde gerekli düzenlemeler yapılmadığı müddetçe herkesçe anlaşılacaktır.

Kongar seçkisi baskısında ise Atatürk'ün duygu ve düşüncelerini en doğru yansıtabilecek şekilde günümüz Türkçesinin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Unutulmamalıdır ki eserin dilinin günümüz koşullarına uygun hâle getirilmesi içeriğin dil ve üslup bakımından hedef kitleye uygun olması için tek başına yeterli değildir. Kongar, bir yandan Atatürk'ün dediklerini, kastettiklerini doğrudan aktarmaya çalışırken diğer yandan da okumayı kolaylaştırmak adına kendi açıklama ve yorumlarını ilgili metnin altına farklı yazı karakteri ile eklemiştir.

YAZAR HAKKINDA GENEL BİLGİ

Reşit Emre Kongar, 13 Ekim 1941'de İstanbul'da doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Şişli Terakki Lisesinde tamamladıktan sonra 1959 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Bölümü'nde eğitim görmüştür. 1964 yılında Birleşmiş Milletler bursu ile Michigan Üniversitesi, Sosyal Çalışma Yüksek Okulu'nda eğitimine devam ederek yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 1969 yılında sosyal bilimler alanında "İzmir'de Kentsel Aile" adlı tezi ile doktora eğitimini tamamlamıştır. 1976 yılında "Toplumsal Değişme Kuramları" konusundaki tezi ile Hacettepe Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde doçentlik unvanı almıştır. 1980 darbesinden sonra üniversitedeki görevinden ayrılmıştır. 24 Nisan 1996 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ne profesör unvanı ile dönüş yapmıştır.

Kongar, üniversitedeki görevini sürdürmesinin yanı sıra Nüfus Etütleri Enstitüsü, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Turizm Planlaması Genel Müdürlüğü, TÜSES, Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı gibi kurum ve kuruluşlarda da faaliyetlerde bulunmuştur. 2011 tarihinde

emekli olan Kongar, halen Cumhuriyet Gazetesi'nde "Aydınlanma" köşesinde yazarlığını sürdürmektedir.

ESERE ELEŞTİREL BAKIŞ

GİRİŞ

Nutuk eserinin Söylev olarak da anılmasının temel nedeni yazılı bir metnin topluluk karşısında seslendirilmesi değil, bizzat olayları yaşayan kişinin fiziksel, sosyolojik, psikolojik ve kültürel durumunu yansıtan yani seslendirildiği anda "yaşayan eser" özelliği kazanan bir yapıya sahip olmasıdır. Atatürk eseri Cumhuriyet Halk Partisi kongresinde 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplam 36,5 saatte okunmuştur.

Jestler, mimikler, tonlamalar, beden dili gibi etmenler bu eserin niteliğini şekillendiren temel unsurlardır. Bu sebeple eser hakkında asıl değerlendirmeyi bu eseri okuyanların değil, bizzat Atatürk'ten dinleyenleri yapabileceği savunulmaktadır (Börekçi, 2008: 355).

27 Ekim 1927 tarihli Hayat dergisinde Sosyoloji Profesörü Necmettin Sadak şunları yazmaktadır:

"Altı gün, beş yüz kişilik dinleyiciler kitlesini, bin sergüzeştin sırları içinde heyecandan heyecana sürükledi ve nihayet bu gece en son haddini bulan hislerin taşkınlığı içinde, tasvir ve tasavvuru kabil olmayan bir heyecan dalgası halinde bütün dinleyicileri vecdin en yüksek şâhikalarına götürdü... Hıçkırıklar duyulmaya başladı... Etrafıma baktım, kurtarıcıyı dinleyenler hep ağlıyordu. Yukarıya başımı kaldırdım, locadaki kumandanlar, sefirler ağlıyordu. Gaziye baktım, sesine ulvî bir titreklilik gelmişti, mendilini çıkardı, gözyaşlarını sildi; Gazi de ağlıyordu..."

Akçuraoğlu Yusuf da şöyle demektedir:

"Nutuk, bu büyük işi, bazen bir müverrih sükun ve şey'îliği ile, bazen bir san'atkâr hararet ve heyecanı ile, bazen idealine dokunulmuş bir idealist ıstırap ve hiddeti ile hikâye ve teşrih etmektedir. Bu cihetle Nutuk, yalnız muhtevası itibarı ile değil, şekil, üslûb, ifade ve edası ciheti ile de çok kıymetli bedî bir eserdir. Nutuk'u dinleyenlerin ne kadar derin bedî zevk ve heyecan duymuş olduklarına kendi ruhumla samimi, derin ihtisatını istişhat edebilirim. Nutuk'u matbuundan okuyanların da, hatibin doğrudan doğruya ika ettiği tesir nakıs kalmak üzere, gene pek derin zevk ve heyecan duyacaklarına zati tecrübeme istinaden şüphe etmiyorum."

Nutuk geçmişte yaşanan olaylar ve o dönemin insanları ile gelecek kuşaklar arasında iletişimi sağlayan bir köprüdür. Geçmişe dair bilgilerin bugünün tarih bilincini oluşturması, değişen koşullara rağmen geniş kitleler tarafından şahit olunmamış fakat eser vesilesi ile haberdar olunmuş olayların özümsemesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yaşanan parçalanma ve işgal döneminden başarıya nasıl ulaşıldığını anlatabilmek ve herkesçe anlaşılabilirlik için hitabet sanatının ustası olmak gerekir. Bu açıdan Atatürk, sözün eylemle birleşmesi ve hitap edilen toplumca özümsemesi konusunda parmakla gösterilebilecek nadir hatiplerden biridir.

Nutuk "1919 yılı Mayısının 19'ncu gününde Samsun'a çıktım." cümlesi ile başlar. Bu cümle söz konusu tarihten itibaren gelişen olayların bazen geçmişe gitmek kaydı ile zaman sıralaması da göz önünde bulundurularak birinci ağızdan anlatılacağına habercisidir. Olayların zaman sıralaması ile anlatılması eserin tek amacı değildir. Eserin ortalarına doğru Atatürk'ün ifade etmiş olduğu aşağıdaki cümleler ile tarihte önem teşkil eden ve eserdeki

belgelerle ispatlanan çoğu hadisenin vurgusu sağlanmıştır. Bu sayede eser sadece savaş süreci ve sonrası anılarının anlatımı değil bir başarı hikâyesinin okuyuculara sunulması amacını da edinmiştir (Çam, 2002):

"Şimdiye kadar bilginize sunmuş olduğum hususlar, şahsım ve Hey'et-i Temsiliye adına üzerinde durduğum olayların açıklanmasıyla ilgiliydi. Bundan sonra söyleyeceklerim, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışından ve hükümetin kuruluşundan bugüne kadar meydana gelmiş olan olayları ve değişiklikleri içine alacaktır. Burada söyleyeceklerim, aslında herkes tarafından açıkça bilinen veya kolaylıkla bilinmesi mümkün olan olayların safhaları ile ilgilidir. Gerçekte, Meclis tutanaklarında, bakanlıkların dosyalarında, basın koleksiyonlarında bu olay ve hâdiselerin belgeleri kayıtlı ve saklı bulunmaktadır. Bu bakımdan ben, bütün bu olayların genel akışını işaret ve tespit etmekle yetineceğim. Maksadım, inkılâbımızın incelenmesinde tarihe yardımcı olmaktır. Bütün bu olay ve hâdiselerin akışında, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti'nin Başkanı Başkomutan ve Cumhurbaşkanı sıfatlarını taşımış olmaktan çok, teşkilâtımızın genel başkanı olarak kendimi bu görevi yerine getirmeye mecbur sayarım."

Kısacası sadece ordunun ve sivil halkın kurtuluş mücadelesini değil, ülkenin durumunu, toplumsal yapıyı, ekonomik gelişmeleri –eserde bu gelişmeler en az işlenen mevzulardır-, siyasi gelişmeleri ve dış ilişkileri de kapsamak üzere pek çok durumu incelemeye ve okuyucuya sunmaya çalışan Atatürk; çarpıtma ve karalamaya mahal vermeyecek objektif ve doğrulanabilir belgelerle gerçekleri sunmuştur ve bu noktada eserin ana fikri ortaya çıkmaktadır. Almanların "Reel politik" kavramını göz önünde bulundurarak anlatımında mistik ve hayali kavramlarla süsleme tarzından uzak bir tavır takınmıştır (Özgiray, 2002).

Giritli'nin (1997) de vurguladığı üzere eser tarihin anlaşılması ve gelecek kuşaklara yol gösterici bir kılavuz bırakılmasının sağlanması amacıyla yazılmıştır. Konusu ise yaşanan olaylar ve ilgili belgelerin sunumudur (Hayta ve Akhan, 2014). Yaşanan olayların ve atılan adımların ispatının vurgulanması esere ayrıca tarihi belge özelliği de katmaktadır. Konuşma tarzı ile yazılan olaylar silsilesi ve bu olaylara dair kanıtlar hem açıklanarak hem de yorumlanarak sunulmakta, bazı yerlerde okuyucuya soru sorar gibi yapıp akabinde cevaplanarak ve Atatürk'ün de yorumları eklenerek okuma merakı canlı tutulmaktadır.

Eser için tarih vesikası, siyasi belge, siyasetname, tarih kitabı gibi pek çok benzetme yapılsa da tarihin başkahramanı ile anlatıcısının aynı kişi olması esere benzerleriyle kıyaslanamayacağı eşsiz bir özellik kazandırmıştır.

Afet İnan eser için "Başkahramanın millete hesap verebilirliğinin ölçütü" vurgusu yaparak tarihin birinci elden anlatıldığı bir hatırat olduğunu vurgulamıştır (Hayta ve Akhan, 2014).

ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

Nutuk'un incelenmesi sırasında, Atatürk'ün bizzat yaşadığı tarihsel olayları anlattığı bu eserin yazılmasını sağlayan temel kişilik özellikleri dikkat çekmektedir. Anlatılan olayların geneline bakıldığında Atatürk'ün;

- Örgütlenme yeteneği -Sivas ve Erzurum Kongreleri,
- Sorunları çözme ve sorumluluk alma tarzı – milletvekilliğinin engellenmesi çabalarına karşı tutumu,
- Stratejik bilinci- milli siyaset ilkesi,

- Öngörüsü- sürecin başında askeri görevinden istifa ederek istiklal mücadelesine sivil olarak devam etmesi,
- Zamanı ve kişileri yönetme yeteneği- cumhuriyetin ilanı, hilafetin kaldırılması ve akabinde gerçekleştirilen devrimler,
- Bilgi ve tecrübesi ve birikimini insanlarla paylaşma arzusu,
- Karar vermek yeteneği- iç isyanlar, dış baskılar ve cumhuriyet karşıtı propagandalara karşı tutumu,
- Değişim, gelişim ve öğrenmeye merakı- yönetim ve halk odaklı devrimleri,
- Planlamacı yapısı- savaş ve devlet yönetimi stratejisi,
- Kararlılığı- saltanattan cumhuriyet rejimine geçiş süreci,
- Duyuşsal olarak dayanıklılığı- silah arkadaşlarının ihaneti ve yalnız bırakılışı,
- Görev odaklılığı- Sivas Kongresi'ne giderken yaşadığı ölüm riski ve hakkında çıkarılan tutuklama emirlerine rağmen çalışmalara devam etmesi, gibi pek çok özelliği ve gerçek bir lider olduğu her satırda okuyucuya ispatlanmaktadır (Kırel, 2001; Taş, 2010).

Atatürk'ün yaşadığı olaylar içinde bulunduğu durumun farklı koşulları ile birlikte sürekli değişim göstermiştir. Milletinin bağımsızlığı için başlattığı istiklal mücadelesinden elde edilen başarının sürdürülmesi ve devamında kurulu devlet düzeni oluşturulmaya çalışılması sürecinde liderlik vasıfları da şartlar dâhilinde farklılıklar göstermiştir. Mesela Çanakkale Savaşı'nda cephede askerlerine "ölmeyi emretmesi" ve en önde çarpışmaya girmesi onun cesaretini ve risk alma konusundaki tutumunu yansıtırken, kurulan yeni devletin refah ve kalkınmışlık düzeyini arttırmak amacıyla gerçekleştirdiği devrimler ortak bir vizyon oluşturmada ne kadar başarılı olduğunu gösterir. Benzer şekilde attığı her adımda tepeden inme "ben yaptım oldu." tarzı kararlar almak yerine çevresindeki insanların görüşlerini alması iletişim gücü ve güdüleme becerisini ortaya koyarken, insanlara önem vermesi, onları alan kararlara dâhil etmesi ve ikili görüşmelerde samimiyete özen göstermesi güç paylaşımına verdiği önemi ortaya koyar. Tüm bu özellikler Atatürk'ün dönüşümcü liderliğini ortaya koymaktadır (Taş, 2010).

Atatürk'ün stratejik davranma konusundaki hassasiyeti ve siyasi lider kimliğinde "savaşan" değil "uzlaşan" kişi özelliğini ön planda tutması eserin okuyucuya sunulduğu ilk andan itibaren açıkça görülmektedir. *Nutuk* ilk seslendirildiğinde sadece aynı safta yer alan kişilerce değil, muhalif kesim tarafından da dinlenmiştir. Bu noktada Atatürk'ün barış zekâsının hayli güçlü olduğu gözlemlenmekte ve "atılan adımlar" ile "alınan kararların" karşıt görüşlüler tarafından da benimsenmesinin zorlayıcı değil açıklayıcı ve ikna edici şekilde sağlandığı görülmüştür (Erçetin ve Çayköylü, 2007).

Atatürk'ün yukarıda bahsi geçen kişisel donanımının temelinin okul yaşantısı ile atıldığını söylemek mümkündür. Askeri rüştiyede iken öğretmeninin yokluğunda yerine geçip ders anlatma yeteneği, matematik, dil, fen bilimleri gibi derslerindeki başarılarının yanı sıra dünya olayları ile de yakinen ilgili olması, mantıksal düşünme, problem çözme ve kavramlar arası ilişkiler konusundaki pratik becerileri, daha okul çağlarında sıra arkadaşları ile olan beşeri ilişkilerinin yakın olması neticesinde bu kişilerle savaş dönemi ve mücadele süreçlerinde de omuz omuza olması onun tutum ve davranışlarında eğitim sürecinin rolünü gözler önüne serer (Ertan, 2017). Okul yaşantısında aldığı eğitim ve konusunda uzman hocaları ile ikili ilişkilerinin kendisine sağladığı kazanımların yanı sıra, tarih, felsefe, sosyoloji, edebiyat, askeri, dini ve ulusal özelliklerdeki kitapları okuyarak bu alanlarda bilgi ve kültürel birikimini geliştirmesi de liderliğinin boyutlarının gelişmesinde etkilidir (Taş, 2010).

Daha önce bahsedildiği üzere değişen koşullar Atatürk'ün liderlik vasıflarını etkileyerek çizdiği lider imajının farklı türlerle tanımlanmasına olanak sağlamıştır. Bu noktada otoriter ve demokratik lider vasıflarına da değinilebilir. Özellikle milleti etkileyen kararlarda tavizkâr olmadığı ve gerekli durumlarda otoriter bir tutum sergilediği aşikârdır. Ancak otoriteden kasıt zorlayıcı ve baskıcı bir tutum değil, gücünü millettten alma halidir. Yani korku ve sindirme politikası değil sevgi ve sempati kazanarak yanına çekme tutumu sergilediği görülmektedir. Katılımcı ve destekleyici özellikleri daha önce de vurgulanmıştır ve bu özellikler de onun demokratik yönünü ortaya koyar. Göreve ve insana aynı derecede önem vererek bu iki liderlik özelliğini yönetme sanatında kullandığı görülmektedir (Arıkan, 2001).

İletişim gücü ile kişileri etkileme ve ikna etme yeteneği, kendini tanıması ve güçlü yönlerini ön plana koyarken zayıf yönlerini iyileştirmeye çalışması, uzun vadeli planlar yapması ve riskleri iyi değerlendirebilmesi, ekibindeki farklı kişiler için bu kişilerin farklı özelliklerini ön plana çıkaracak iş bölümleri sağlaması, öğrenen ve gelişen ortamı desteklemesi, iyi bir sorun çözücü ve yorumlayıcı olması, problemleri doğru analiz etmesi ve alternatif çözüm planları üretmesi hususunda eserde yer alan çok sayıda söz ve eylem örnekleri onun değişimi destekleyen, güçlü ve kararlı bir lider olduğunun ispatıdır (Gecikli, 2012; Taş, 2009; Özkaynar, 2017).

Aslan (2008) da gerçekleştirdiği çalışmada Atatürk'ün liderlik vasıflarını şu şekilde derlemiştir:

- Toplumun nabzını tutar,
- Vizyon sahibidir, ayrıntılara özen gösterir, hangi devrimlere ihtiyaç olduğunu ve ne zaman yapılması gerektiğini bilir, hayalperest değil gerçekçidir,
- Milli stratejiyi savunur, sabır ve metanet gösterir,
- Çok yönlüdür,
- Tecrübe birikimine sahiptir,
- Doğruları söylemekten çekinmeyen, görev bilincine sahip, rehavete ve umutsuzluğa fırsat vermeyen, başarı ve cesarete inanan biridir,
- Bilgi toplama, soyut düşünme ve hızlı karar verme yeteneğine sahiptir,
- Barış yanlısı, insan ilişkilerine önem veren, fedakâr, vefa sahibi, demokratik biridir,
- Kamuoyu oluşturma ve toplumun nabzını tutma yeteneğine sahiptir,
- Gerçekleştirdiği işlere gönülden inanan, programlı, insanları organize edebilen ve prensip sahibi biridir,
- Sorumluluk sahibi, tedbirli, birlik ve dayanışmaya önem gösteren biridir.

Yukarıda bahsi geçen özellikler Atatürk'ün özellikleri ve *Nutuk*'u yazarken esere bu özellikleri nasıl yansıttığı hakkında fikir sahibi olunması açısından önem arz etmektedir. Atatürk de eseri yazarken kendisini okuyucuya anlatma ihtiyacını ve gerekçesini şu sözlerle belirtmiştir:

"Efendiler, sırası gelmişken, aziz milletime şunu tavsiye ederim ki, bağrında yetiştirerek başının üstüne kadar çıkaracağı adamların kanındaki, vicdanındaki öz cevheri çok iyi tahlil etmek dikkatinden bir an geri kalmayın!"

TARTIŞMA

Nutuk dönemin tarihsel olaylarını birinci ağızdan objektif bir tutumla anlatması açısından önemli bir tarihsel belge niteliğindedir. Bu açıdan okuyucu, konu ile ilgili düşünceleri bir başkasının etkisi altında kalmadan o günleri öğrenebilir ve konularla ilgili

genel bir yargıya varabilir. Yakın geçmişe tutulan bu ışık -gerek duyulması halinde farklı kişi ve kaynaklarla yapılacak ufak destekler ile- resmin tamamının görülmesini sağlar.

Atatürk'ün eserde tarihi olayı aktardıktan hemen sonra bu olay ile ilgili düşünce ve yorumlarını paylaşması okuyucular tarafından anlaşılması açısından önemlidir. Bu noktada ifadelerin okuyucu tarafından eksiksiz şekilde anlaşılabilmesi için Kongar'ın eklediği yorumlar da destekleyici bir özellik gösterir. Atatürk'ü tanımak ve anlamak için başvurduğumuz eserler genellikle onunla aynı dönemde yaşayan kişilerin anılarından veya Atatürk'ün eserleri ve hayatının araştırılması neticesinde yazılan değerlendirme yazılarından oluşmaktadır. Her iki durumda da Atatürk'e ait değerlendirmeler subjektif olmaktadır. Oysaki Atatürk'ü ilk elden tanıma fırsatı bulduğumuz *Nutuk*, deneyimleri, gözlemleri, bakış açısı, askeri dehası ve siyasi görüşlerini ilk elden görmemizi sağlar. *Nutuk*'ta bahsedilen tarihsel olayları bu olaylara değinen farklı eserlerden okumak ise farklı düşüncelerin kıyaslanması, yorumlanması ve eleştirilebilmesi açısından önemlidir.

Atatürk, imparatorluk döneminde yapılan bazı yönetsel hatalardan ders çıkarılıp çağının güçlü devletlerine ulaşması için yeni kuşakların bilinçli bir şekilde eğitilmesi gerektiği bilincindeydi. Hazırladığı bu eser ile bir yandan geçmişte yaşanan bazı olumsuzlukların ve zorlukların gölgesinde cumhuriyetin nasıl kurulduğunu anlatmak diğer yandan söz konusu olumsuzlukların tekrür edebilir nitelikte olması nedeniyle gelecek nesilleri uyarmak ve ne denli kıymetli bir emanete sahip olduklarını bilerek özenle korumaları için nasihatte bulunmak gayesini taşımıştır. Atatürk bu gayelerini CHP kongresinde *Nutuk*'u seslendirdikten hemen sonra şu cümleler ile ifade etmiştir:

"Saygıdeğer efendiler, sizi günlerce meşgul eden uzun ve teferruatlı nutkum, nihayet geçmişe karışmış bir devrin hikâyesidir. Bundan milletim için ve gelecekteki evlatlarımız için dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek bazı noktaları belirtebilmiş isem kendimi bahtiyar sayacağım.

Efendiler, bu nutkumla, milli varlığı sona ermiş sayılan büyük bir milletin, istiklalini nasıl kazandığını, ilim ve tekniğin en son esaslarına dayanan milli ve çağdaş bir devleti nasıl kurduğunu anlatmaya çalıştım.

Bugün ulaştığımız sonuç, asırlardan beri çekilen milli felaketlerin yarattığı uyanıklığın eseri ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir. Bu sonucu, Türk gençliğine emanet ediyorum."

SONUÇ

Eser hiçbir siyasi veya ideolojik baskı altında kalmadan milletimizin yeniden güçlenişini ve varoluşunu devam ettirşini anlamamız açısından büyük bir kıymete sahiptir. Milletimizin her ferdi tarafından okunması ve anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Diğer milletlerin mensubu kişiler tarafından okunması ise Türk milletinin gücünü, cesaretini ve bağımsız ruhunu anlamaları ve özellikle sosyal ve politik ilişkilerde özümüzü oluşturan bu özelliklerimizi ön planda tutmalarını sağlaması açısından eserin önemini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Arıkan, S. (2001). *Otoriter ve Demokratik Liderlik Tarzları Açısından Atatürk'ün Liderlik Davranışlarının Değerlendirilmesi*. *HÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 231-257.
- Aslan, T. (2008). Siyasi, Sosyal ve Kültürel Açından Atatürk'ün Liderliği Üzerine Bir Deneme. *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 32(2), 241-261.
- Atatürk, M. K. (2018). *Emre Kongar Seçkisiyle "Nutuk"*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Börekçi, M. (2008). Atatürk'ün Nutkunda Söz Dizimi ve Üslûp Özellikleri. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 123.
- Çam, Y. (2002). Gazi Mustafa Kemal ve Büyük Nutuk. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2(3), 147-159.
- Erçetin, Ş. Ş., Çayköylü, A. (2007). *Barış Zekâsına Sahip Bir Lider Olarak: Mustafa Kemal Atatürk*. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ICENAS, 38, 1257-1259.
- Ertan, T. F.(2017). Çoklu Zekâ Kuramı ve Askeri Okul Hayatının Atatürk'ün Liderliğine Etkileri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 60, 55-71.
- Gecikli, F. (2012). Liderlik ve Duygusal Zekâ: Mustafa Kemal ATATÜRK Örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, 2(3), 19-38.
- Gürkan, H. (2013). Atatürk'ün Söylev'i (Nutuk) Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13 (27), 123-136.
- Hayta, N., Akhan, N. E. (2014). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Örnek Bir Uygulama: "Bir Devrin Analizi: Nutuk". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1049-1076.
- Kırel, Ç. (2001). Liderlik Davranış Biçimleri Konusuna Yeni Bir Yaklaşım: Karizmatik Liderlikten Dönüşümsel Liderliğe. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 43-59.
- Özgiray, A. (2002). Büyük Nutuk'un Dış Politika Açısından Değerlendirilmesi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 17(1), 61-71.
- Özkaynar, G. K. (2017). Tarihte Öne Çıkan Türk Lider Örnekleri Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi*, 1(1), 10-31.
- Taş, S. (2010). Atatürk'ün Düşünce Yapısına Etki Eden Unsurlar (Öğretmenleri/Okudukları). *Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası Teknolojik Bilimler Dergisi*, 2(2), 72-84.
- Taş, S. (2009). Atatürk'ün Dönüşümcü Liderliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası Teknolojik Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-9.